

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle IV.

Porond – ősoleg szláv szó, mai magyarok számára már elfelejtett eredeti jelentése: *homok*. Nyelvtudományunkban először 1530-ban felbukkanó megnevezése a hazánk földjén gazdagon megtermő, sok mindenre jó homoknak.

Ha ma ezt a szót halljuk, nagyvárosi épületcsodákban fénylő vagy falu szélén kétárbocos sátrat verő vándorcirkuszok kör alakú, homok borította játszótérre jut eszünkbe. Nagyon kevesen gondolnak arra, vagy talán senki: 1932 novemberében első alkalommal jelent meg egy *Szépirodalmi és irodalmi szemle* (Egyes szám ára: egy pengő), ezzel a címmel: *Porond*. A szerkesztő Goda Gábor aligha homokra, homokos tere gondolt, amikor újszülött (nem tudta: rövid életű) folyóiratának ezt a nevet adta. A huszonegy éves ifjú szerkesztő (háttérben az újságírástól már visszavonult, tőzsdeüggyekkel foglalkozó édesapa) merészen nagy ívű álma: „A »Porond« a modern magyar irodalom és kritika havi szemléje. Az ország legkitűnőbb íróinak, költőinek és tudósainak találkozóhelye, és porondja minden komoly meggyőződés szellemi harcának, szolgálja annak a közönségnek, amely a szellemi élet fejlődésében látja saját sorsának biztosítékát.”

Évtizedek múltán is izgalmas szellemi élmény egy folyóirat szerkesztőjének álmodozás illatú hitvallását olvasni.

Az ország legkitűnőbb íróinak, költőinek és tudósainak...

Magabiztos, ellentmondásra ingerlően bátor állítás – de a folyóirat első számát forgatva, a megjelent írásokat olvasva: igaz. A lap számára – talán a Tőzsdeklub-alapító papa jóvoltából nemcsak megígért, de megkapott tiszteletdíjban reménykedve – kéziratot adott az ifjú szerkesztőnek Kosztolányi Dezső, Nagy Lajos, Zsolt Béla, Bálint György, Faludy György, Szabó Lőrinc, Körmendi Ferenc, Márai Sándor, Remenyik Zsigmond, a képzőművész Kernstok Károly... Egyetlen lapszámban fölöttébb rangos írói névsor!

...porondja minden komoly meggyőződés szellemi harcának...

Ízlelgetem az írók névsorát, még nem írásaikat olvasva, csupán a tartalomjegyzéket böngészve, és a nevükhöz tapadó, politika sugallta előítéletek em-

lékét elemezve, szétszálazva. Zsolt Béla és Szabó Lőrinc egy gyékényen? Nagy Lajos és Kosztolányi Dezső ugyanabban a folyóiratban! Egymás mellett Faludy György, Bálint György, Remenyik Zsigmond és Márai Sándor. Boldog idők, amikor egy lelkes ifjunc hívó szavára mindezen írók úgy érezték: új lap, új szellemű *porond*, támogatják írásaikkal, lássa végre ország-világ, hogy a magyar irodalomban nem a *pártállás*, hanem a tehetség, a minőség a mérték s a művészi érték az össze- és megtartó erő.

...szolgálója annak a közönségnek...

Példabeszédben fogalmazza meg terveit, céljait, szerkesztői elveit Goda Gábor. A hajdani Sienában két vak koldus töpreng magában, s kikokoskodja, hogy számára miért a templomkapu jobb, vagy miért a bal oldala mellé állni hasznosabb. Jobbra áll az egyik, balra a másik. Jön a herceg. Úgy dönt: megréfkálja a két vak koldust. *Itt egy arany!* – mondja, de egyikük kopott kalapjába sem dob semmit. Gazdagnak híven mindkettő a másikat, a koldusok önfelédten lakmároznak mise után a kocsmában, s mindketten arra várnak: fizessen a másik. Aztán csalódottan s dühödten alaposan eltárgálják egymást.

Tanulság: „...A »Porond« programja? Ezen a porondon sohasem fognak olyan írók találkozni, akik a templom kapujának akár bal, akár jobb oldalán lesik az olcsó siker aranyát, hanem azok, akik benn a templomban, a magyar irodalom oltára előtt térdelnek, s a maguk hite szerint, szívből imádkoznak.”

1932 novemberében Goda Gábornak még sejtelve sincs arról, hogy 1957 tavaszán – elfelejtve ifjúkori álmait – harcos baloldaliként áll a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány és Kádár János moszkvai pórázon tartott országglása mellé. „Az irodalmi élet vezetésében 1957 óta vesz részt. Írói útja a szocializmus irányába vezetett” – olvasható róla 1963-ban a *Magyar Irodalmi Lexikon*ban. Az 1957. március 15-én induló irodalmi hetilap, az *Élet és Irodalom* szerkesztőbizottságának tagja, 1957–58-ban a Magyar Néphadsereg Színháza igazgatója, szolgálatait három ízben – 1957-ben, 1960-ban, 1971-ben – József Attila-díjjal, 1966-ban Kossuth-díjjal jutalmazta a kommunista párt.

1932 novemberében – van, aki így gondolja, van, aki így hiszi – Európában béke van. A huszonegy éves Goda Gábor irodalmi folyóiratot szerkeszt, s az új lap első írásában hangsúlyosan, határozottan elhatárolódik a politikai bal- és jobboldal szélsőségeitől. A Porond első számában megjelent néhány írás – írók művei, nem politikusok kampányszónoklatai! – kimondva-kimondatlanul azt tudatosította az olvasóban: a bal- és jobboldali politikai erőszak, a nemzeti és a nemzetközi szocializmus, Hitler és Sztálin tömeggyilkos uralma az európai kultúra közeli pusztulását jelentheti.

Körmendi Ferenc: *A tanulmányfej*. Tompán-szürkén fogalmazott elbeszélés egy jelentéktelen, napjait egyformán, egy ritmusban pergető kispolgárról, aki váratlanul kiköknöve megszokott vasárnap délelőtti társasági sörözéséből, mindenki meglepetésére gyermekeivel múzeumba megy. S mert hasonlít egy, *A diktátor* című festményen látható férfiúhoz, e hasonlóságtól vérszemet kapva feledi korábbi önmagát, s egyre erőszakosabban próbálja a maga képzelte tökéletes rendbe kordázni szűkebb s tágabb emberi környezetét. „Rendet kell csinálni a világban!... egyetlen erélyes kéz... egyetlen ember, aki kézbe veszi a dolgot, egy diktátor...” Csáládjára támad, s aki mást mond, mint ő, azt letorkolja; aki szembejön vele, annak nekiront; néhány óráig mindenkinél bölcsebb diktátornak képzelet-álmodja magát. Estére belefárad az egyszemélyes világmegváltásba, lehiggadva hazatér, és békében álmra hajtja a fejét. (Körmendi Ferenc 1932-ben három angol könyvkiadó nemzetközi regénypályázatának nyertese, 1939-től Londonban, 1946-tól haláláig az USA-ban él, a BBC, majd az Amerika Hangja munkatársa. Ma elfelejtett magyar író.)

Faludy György: *A meztelen király*. Az író azt állítja, amit elmesél, *ó-firenzei* történet. A népe előtt láthatatlan ruhában meztelenül sétáló Pomádé király története sok nemzet íróját megihlette, a magyar író változatában a *fattyúk* nem látják a furfangos taccsok által szőtt szövegből készült királyi díszruhát.

A három vándorló cimbor, mielőtt a fattyúkra hatalmas adót kivető király megtréfálására határozná el magát, békésen cseveg és iszogat egy nápolyi kocsmában. Politizálnak. Egyikük a királyság híve: „...ha a köztársaságot a sokak uralmának nevezik, úgy a királyság méltán jelenti az egyéniség uralmát. A republikák a viszályok és pártütések fészkei és folyómedrei az örök változékonyságnak, míg a monarchiák az örök állandóságot jelképezik.”

Társa a köztársaságért rajong, mert a „nagy hazugságok helyett apró igazságokra építi létezését, és jobban szereti a szabad szót a tekintélynél, a

bölcészetet a teológiánál, és a kenyeret a bíbornál”.

A harmadik, a legokosabb így elmélkedik: „az abszolutisztikus kormányformára nézve az a jellemző, hogy kevesen lopnak benne, de sokat, addig a demokratikus rendszert az jellemzi, hogy sokan lopnak benne, de keveset... én nagyjában nem látok különbséget zsarnokságok és köztársaságok között”.

Faludy György elbeszélésében ennyi a politika, s következik a meztelenül s peckesen városszerte sétálgató király, az ó-firenzei történet Boccaccio-ízű elbeszélése.

Európa, 1932. Lehet, hogy valóban ennyi, csak ennyi a különbség diktatúra és demokrácia között? Lehet választani, ha választani csak e két szélsőség között lehet?

Jobb vagy bal? A szerkesztő az író, publicista Lakatos Lászlót faggatja. A válasz egyszerű, közérthető, félremagyarázhatatlan: „Jobboldali irodalmat már láttam, de jobboldali írókat még nem. Mert mindenkor úgy volt, hogy a jobboldali lehetett felsőházi tag, képviselő, igazgatósági tag vagy kaszinótag, szóval valami tag, de író nem lehet, mert az író nem pártember.”

Összegabalyodtak Európában a fogalmak. Jobb- és baloldali diktatúrák. Jobb- és baloldali demokráciák. Jobb vagy bal? Diktatúra vagy demokrácia? A politika szörnyűségei elől menekülve 1939-ben hazáját elhagyni kényszerülő Lakatos László keserű jóvondolése: „...a sötétség új százada előtt állunk megint...”

Európa, 1932. Van, akit a jobboldali diktatúra rémképe a baloldali diktatúrák iránti rajongásba röpít. Van, aki úgy gondolja: diktatúra helyett legyen demokrácia, lehet az akár jobb-, akár baloldali. Kernstok Károly a *jobb- és baloldali kollektivisták* rémtetteitől félti az európai kultúrát. Baloldal? Jobboldal? Idejétmúlt, tartalmatlan kategóriák. „Generációnknak nincs aktuálisabb kérdése, a kenyérgondját kivéve, mint az, hogy vajon az európai ember társadalma merre fogja jövő üdvét keresni, ebből a felemás termelési rendszertelenségből hogyan lesz a kiút. A kollektívizmus kötöttségébe menekül-e, avagy a szabadságfogalmakat érvényesítő individualizmust verekszi-e ki magának?”

Nyolcvanöt éve Kernstok Károly nem tudhatta, hogy a bal- és jobboldali *kollektívizmus kötöttségébe menekülés* lehet éppoly romboló, embert pusztító politikai eszme, mint a bal- és jobboldali *szabadságfogalmat* (erkölcsi korlátok nélkül) *érvényesítő individualizmus*.

Márai Sándor: *Credo, anticredo* – ma már csak a Porond első számában olvasható az író tömör esz-

széje. Európa, 1932! Egy magyar írástudó hitvallása, aki felismerte és megértette, hogy sem a jobb, sem a bal, sem a diktatúra, sem a demokrácia, sem ezek politikusok boszorkánykonyhájában kotyvasztott bármilyen eszmekevercse nem hoz megváltást Európa népei számára.

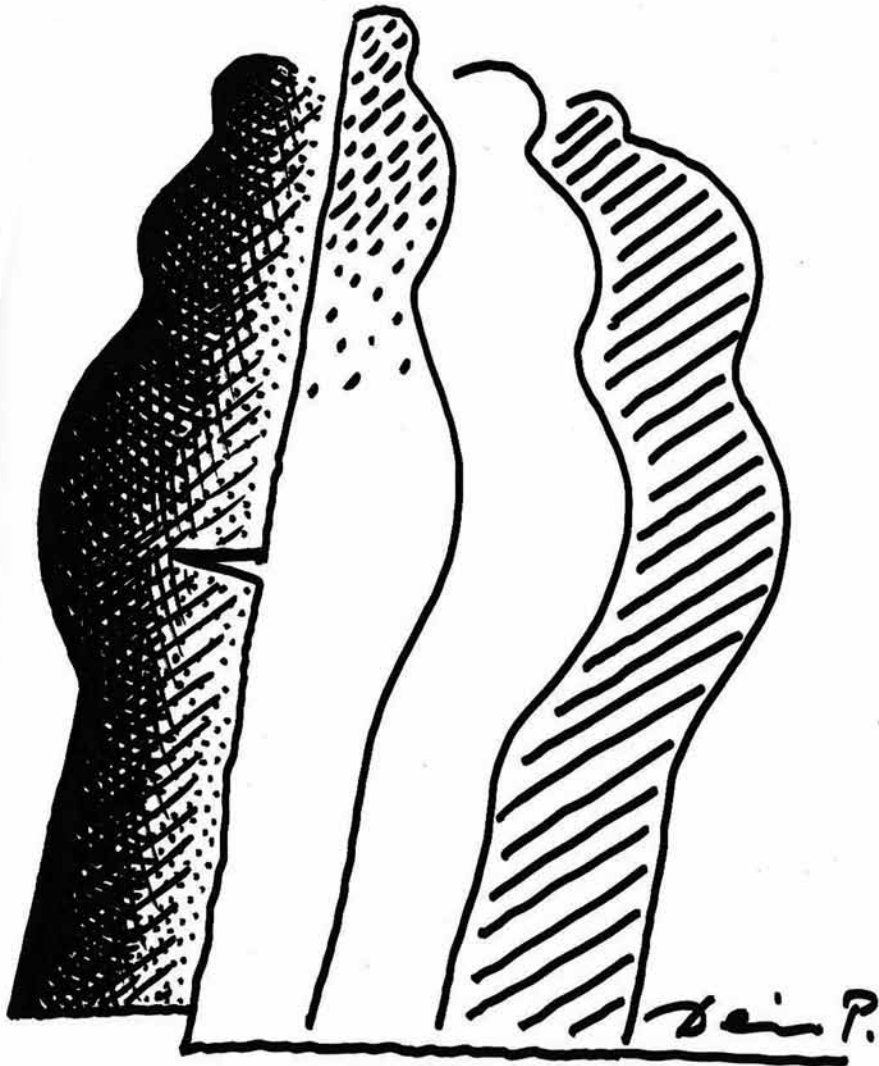
A tehetségben, a költészetben, az irodalomban, ezek megváltó erejében hisz, mert bármilyen mélyre süllyedünk, a kikászálódásra, felemelkedésre, megtisztulásra mindig van remény.

Kernstok Károly: „Hol van a diktatúra kérelhetetlenségében az a lázító erő, amely Jézus Krisztus túlvilági víziójával vagy a mártírok alázatos passzivitásával lángra gyújtotta az elnyomottak fantáziáját?”

Lakatos László: „...az író fogja ismét átmenteni az embert a túlsó partra, s megint ő lesz az, aki a világgal és Istennel való összefüggéseit fönttartja”.

Megfogadom a múlt században élt bölcs magyar írók tanácsát. Hajnalig olvasom Márai Sándor *Szindbád hazatér* című regényét. Készülődöm a túlsó partra.

(*Utóirat*. Ha véletlenül valakinek kezébe kerül a Porond 1932. novemberi száma, érdemes a Szabó Lőrinc fordította Goethe-vers, a *Tengeri utazás* szövegét egybevetni, összehasonlítani a Szabó Lőrinc évtizedekkel később megjelent műfordítói kötetében – *Őrök barátaink I-II.*, Budapest, 1958, I, 89–91. – olvasható végső változattal. Valamit megsejthetünk a költészet megfejthetetlen titkaiból.)

A bábuk világából szeretettel köszöntelek!
2006 július 29-én Deim Pál